

ZBORNIK
POKRAJINSKEGA MUZEJA
PTUJ – ORMOŽ 7

2021

POKRAJINSKI
MUZEJ
PTUJ
ORMOŽ

ZBORNİK
POKRAJINSKEGA MUZEJA
PTUJ – ORMOŽ
7

2021

POKRAJINSKI
M U Z E J
P T U J
O R M O Ž

ZBORNİK

POKRAJINSKEGA MUZEJA PTUJ – ORMOŽ 7

- Urednik: Martin Šteiner
Lektoriranje: Judita Babnik
Prevodi: Tanja Ostrman Renault, Suzana & Matthew Krause
Slikovno gradivo: Ciril Ambrož, Arhiv društva Prleški železničar,
Arhiv Društva za telesno vzgojo partizan Središče
ob Dravi, Davorin Ciglar Milosavljević, Iva Bačić
Ciglar, Digitalna Slikovna diagnostika, medicinska
diagnostika in druge storitve, d.o.o., Bibi Erjavec,
Boris Farič, Hermina Golc, Nadica Granduč,
Manica Hartman, Dajana Horvat, Ana Jelnikar,
Nevenka Korpič, KTV Ormož, Aleksander Kumer,
Kunst-Revue, Nina Mertik, Aleksandra Nestorović,
Občina Ormož, G. Oswatitsch, Pokrajinski muzej
Ptuj – Ormož, Irena Porekar Kacafura, Monika
Simonič Roškar, K. Schmutzer, Metka Stergar, Martin
Šteiner, Ivan Tušek, Universalmuseum Joanneum
Graz
Oblikovanje: Dušan Pogačar, s.p.
Tisk: Evrografis Maribor
Število izvodov: 300

Izdal in založil: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož,
Muzejski trg 1, SI – 2250 Ptuj
Zanj: dr. Aleksander Lorenčič, direktor
Leto izida: 2021

Izdajo zbornika sta finančno omogočila Ministrstvo za kulturo
Republike Slovenije in Mestna občina Ptuj
Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji

-
- 6 DR. ALEKSANDER LORENČIČ
Predgovor
-

- 15 METKA STERGAR
#MuzejOdDoma
-

- 27 RENATA ČEH
Preko zaslona v muzej
-

- 37 MARTIN ŠTEINER
»Tale grad mi je zelo všeč, tukaj sem danes že tretjič in vsakič, ko znova pridem mi postaja vse lepši in lepši. ♥«
-

- 47 DR. ALEKSANDER LORENČIČ
Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, pomemben generator razvoja mesta v prihodnosti?
-

- 77 MANICA HARTMAN
Desetletnica delovanja muzejske enote Ormož v obnovljeni grajski pristavi
-

- 95 ANDREJ BRENCÉ
Pletarski šoli v Cirkulanah in na Ptuj v letih 1906–1961
-

- 109 NEVENKA KORPIČ
110 let Dravskega Sokola Središče ob Dravi, 1911–2021
-

- 129 MONIKA SIMONIČ ROŠKAR
Ponovno odstrt sijaj samostanskega dela s podobo Janeza Nepomuka na parah
-

- 153 HERMINA GOLC
Konservatorsko–restavratorski poseg na relikviji s sv. Janezom Nepomukom (Klosterarbeiten)
-

-
- 173 DR. EVA ILEC
Konserviranje svilenega fraka in rekonstrukcija oblačila
-
- 189 MAG. BOŠTJAN ROŠKAR
Stavbno pohištvo na Ptujskem gradu in poskus rekonstrukcije okna iz 17. stoletja
-
- 207 STANKA GAČNIK
Slikarske pripovedi nekega življenja
-
- 219 DR. BRANKO VNUK
Ptujski akademski slikar Alojz Oswatitsch (1874–1959)
-
- 285 TATJANA ŠTEFANIČ
Potresajoča palica s kraguljčki in turškim polmesecem – nekdanj v službi vojaških godbenikov, danes pa v družbi muzejskih obiskovalcev
-
- 307 MAG. BRANE LAMUT
Ormož pred Ormožem
-
- 333 IZR. PROF. DR. BORIS KAVUR IN IVA BAČIČ CIGLAR
Brengova: Esej o okrasu srednjebronastodobne amforice
-
- 347 ALEKSANDRA NESTORVIČ IN DR. EVA ILEC
Rekonstrukcija kostumov mladenke in bojevnika s prehoda iz bronaste v železno dobo
-
- 367 MAG. NATAŠA KOLAR
Utrinki o razvoju in društveni dejavnosti Tomaža pri Ormožu med letoma 1800 in 1941
-

PREDGOVOR

Slovenija letos obeležuje 30 let samostojne poti in demokracije zahodnega tipa. V treh desetletjih je naredila velik korak naprej, med drugim je članica vseh pomembnejših mednarodnih organizacij in del razvitega sveta. V Pokrajinskem muzeju Ptuj – Ormož (PMPO) smo obletnico obeležili tudi z občasno razstavo *Tri desetletja Ptuja v Republiki Sloveniji*. Veseli smo, da nam je uspelo tudi kontinuirano izdajati muzejski zbornik, in tako je pred vami že sedma številka z naslovom *Zbornik Pokrajinskega muzeja Ptuj – Ormož 7*. Naj spomnim: leta 2003, ob 100-letnici muzeja, je izšel prvi *Zbornik Pokrajinskega muzeja Ptuj*. V letu 2010, po ponovni združitvi z enoto Ormož, je izšla druga številka pod imenom *Zbornik Pokrajinskega muzeja Ptuj – Ormož 2*. Jubilejno leto 2013 ob 120-letnici muzeja je pospremila tretja številka zbornika. V letih 2015 in 2017 sta sledili četrta oziroma peta številka, leta 2019, ob 1950-letnici Ptuja, pa še šesta.

Kot so se na ravni države v zadnjih treh desetletjih odvili številni pomembni procesi, tako so se tudi v muzealstvu zgodili premiki, ki jih narekuje trenutek časa. Muzeje žal še vedno dojemamo kot trdnjave, »ki čuvajo v prah odete predmete za steklenimi vitrinami«.¹ Imamo jih za prostore, v katerih je treba biti tiho, pogosta asociacija nanje je spomin na vodnika, ki nikakor ni hotel nehati govoriti, in na učiteljico z nenehnimi opozorili, da se ne znamo obnašati. To so predstave, ki si jih marsikdo priključ v spomin ob misli na muzej in ki velikokrat odvrnejo ljudi od obiska. Tisti, ki so muzejem pripravljeni dati priložnost, pa opazijo, da se je v njih marsikaj spremenilo. Sodobni muzeji so presegli poslanstvo svojega delovanja kot ustanove, ki skrbi zgolj za zbiranje, dokumentiranje, hranjenje in interpretiranje predmetov, ter se zavezali

.....
1 Tina Palaić in Urša Valič: Širjenje vloge muzejev in muzealcev, *Pogledi*, let. 5, št. 11, 11. junij 2014.

k družbeni odgovornosti in spodbujanju družbenega razvoja.² Muzeji so javne ustanove, ki morajo biti dostopne vsakomur. Muzeji smo etično in zakonsko zavezani k zagotavljanju dostopnosti kulture in njene dediščine. Dandanes se »klasični muzej« spreminja v medij, ki delovanje žarči v okolje. Še tako dobrih razstav in spremljajočih dogodkov ni brez informacij, na podlagi katerih se bo obiskovalec odločil za obisk muzeja. Pomen imajo tako osnovne informacije o muzeju, delovnem času, lokaciji, kontaktih, dogodkih, dodatni ponudbi, vstopnini ipd. kot tudi prisotnost v medijih. Mediji obveščanja so številni, informacije v ustrezni obliki pa morajo biti ponujene tudi v muzeju samem. Če hočemo dostojno opravljati javno službo, je v današnjem času prvi in najbližji ključ nujna prisotnost muzeja in muzejskih zbirk na svetovnem spletu. Nujo za to je čas pandemije le še potrdil. Ključna je tudi fizična dostopnost, nujen korak za izboljšanje fizične dostopnosti je pregled stavbe z vidika gibalne, senzorne, duševne in intelektualne oviranosti.³ Napredek tehnike in uporaba informatike sta tudi muzejskemu delu razširila (z)možnosti in spremenila vlogo ter pomen muzejskega dela. Tudi in predvsem na področju digitalizacije. Ne samo dejstvo, da smo v 21. stoletju, temveč še posebej čas novega koronavirusa je pokazal, kako pomembna je digitalizacija. Na vseh področjih delovanja – na upravnem, finančnem, pri digitalizaciji zbirk ipd. Ne nazadnje, če želimo, da bo enkrat res vzpostavljen register premične dediščine na nacionalni ravni, je osnovni pogoj, da so inventarne knjige muzejev v digitalni obliki, torej ne skenirane stare (papirnat) knjige, pač pa vpisane v računalniški dokumentacijski program. Digitalizacija med drugim pomeni tudi boljšo dostopnost stroki in zainteresirani javnosti.

K vsemu navedenemu teži tudi naš muzej. V peti številki zbornika sem pisal o izzivih PMPO. Ni jih malo, saj smo izjemno kompleksen muzej. Kar zadeva muzejske zbirke, naj omenim v letu 2020 odprto novo in posodobljeno zbirko historičnih glasbil. Med drugim sem v omenjenem zborniku izpostavil problematiko grajskega kompleksa in arheologije. Ne bo odveč, če predstavim dejavnosti na teh področjih v zadnjem času, predvsem naj ponovno poudarim, da je kulturna dediščina pričevalc obstoja naše skupnosti in temelj za

2 Prav tam.

3 Podrobneje v Vlasta Vodeb in Rajka Bračun Sova: Muzeji, javnost, dostopnost; Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana 2011 in v Mojca Lipec Stopar, Rajka Bračun Sova, Vlasta Vodeb: Dostopen muzej : smernice za dobro prakso, Skupnost muzejev, Ljubljana, 2009.

trajnostni razvoj. Prav tako je temeljna komponenta naše podobe v javnosti, naše identitete in preteklosti, predvsem pa predstavlja izjemen znanstveni, kulturno-turistični in ekonomski potencial. PMPO si skozi kulturno dediščino prizadeva širiti poslanstvo in se s svojo dostopnostjo dotakniti slehernega človeka. Prepričan sem, da muzej s svojim poslanstvom dopolnjuje kakovost življenja, in tudi zato je nujno njegovo ustrezno vključevanje v dejavnosti številnih sektorjev in področij. Ptujski grad je zaščitna in največja blagovna znamka mesta Ptuja ter njegove okolice. Pravzaprav lahko o njem govorimo le v presežnikih, saj je eden največjih, najmogočnejših, najstarejših, najlepših in najbolj obiskanih gradov na Slovenskem. Je pa res, da izjemen potencial grajskega kompleksa ostaja neizkoriščen. Če prebirate prispevke o gradu in kompleksu v časopisu izpred desetletij, naletite na identične naslove in problematiko, kot jo beremo danes. Obiskovalec Ptujkega gradu nima možnosti celostnega doživetja stavbne kompleksnosti grajskega griča. V grajskem kompleksu pozitiven premik pomeni konservatorski načrt, ki se sicer še dopolnjuje, a je temelj za sistematični pristop, ovrednotenje posameznih sestavin in za usmeritve pri nadaljnjih posegih v spomenik državnega pomena. Pri arheologiji v zadnjih letih velja kot pozitivno izpostaviti predstavitev originala petega mitreja v hotelu Mitra, sanacijo tretjega mitreja, razstavo *Osrčje Petovione* v prostorih konjušnice na Ptujskem gradu, mednarodni simpozij *Petoviona in njen ager*, ki je naletel na izjemen odziv tako naše kot mednarodne strokovne javnosti. Kot začetek celostnega reševanja arheološke problematike pa vidim predvideno postavitev arheološke depoja odprtega tipa na Muzejskem trgu in predstavitev doslej neustrezno hranjenih kamnitih eksponatov. Po desetih letih je jasno, da je bila deložacija arheološke zbirke iz dominikanskega samostana primer prakse, ki kaže, kakšne posledice lahko imajo nekatere odločitve, predvsem pa, da je reorganizacija ustanov, kot je muzej, izjemno občutljivo dejanje.

Izid zbornika, v katerem muzejski sodelavci predstavljajo svoje delo in dejavnosti, sta finančno podprla Ministrstvo za kulturo in MO Ptuj, uredil ga je Martin Šteiner. Vsem hvala, bralcem pa želim prijetno branje.

Dr. Aleksander Lorenčič,
direktor Pokrajinskega muzeja Ptuj – Ormož

FOREWORD

This year, Slovenia is celebrating 30 years of independence and democracy of the Western type. In three decades, it has made some great steps forward; among other things, it is a member of all major international organizations and part of the developed world. Ptuj Ormož Regional Museum (PMPO) also celebrated the anniversary with a temporary exhibition *Three Decades of Ptuj in the Republic of Slovenia*. We are glad that we also managed to continuously publish collections of papers, and so the seventh issue entitled *Miscellany of Ptuj Ormož Regional Museum No. 7* is already in front of you. Let me remind you: on the museum's hundredth anniversary, the Ptuj Regional Museum published its first collection of papers in 2003. In 2010, after the reunification of Ptuj and Ormož museum units, the second collection of papers came out bearing the title the *Miscellany of Ptuj Ormož Regional Museum No. 2*. The jubilee year of 2013, on the museum's 120th anniversary, was accompanied by the third collection of papers. In 2015 and 2017, the fourth and fifth collections followed, and in 2019, on the 150th anniversary of Ptuj, the sixth one was published.

Just as many important processes have taken place at the state level in the last three decades, thus shifts dictated by the moment also took place in museology. Unfortunately, museums are still perceived as fortresses "guarding dusty objects behind glass showcases".¹ We consider them to be places where one must be quiet, a frequent association of museums is the memory of a guide who would by no means ever wanted to stop talking, and of a teacher with constant warnings that we don't know how to behave. These are ideas that many people recall when they think of a museum and that often discourages

1 Tina Palaić in Urša Valič: Širjenje vloge muzejev in muzealcev, *Pogledi*, Year 5, No. 11, June 11, 2014.

people from visiting. Those who are willing to give museums a chance, however, notice that a lot has changed. Modern museums have gone beyond the mission of operating as an institution concerned solely with the collection, documentation, storage, and interpretation of objects and committed themselves to social responsibility and the promotion of social development². Museums are public institutions that must be accessible to all. Museums are ethically and legally committed to ensuring the accessibility of culture and its heritage. Today, the “classical museum” is being transformed into a medium that radiates activity into the environment. Even great exhibitions and accompanying events need information, based on which the visitor will decide whether to visit the museum. Basic information about the museum, working hours, location, contacts, events, additional offers, entrance fees, etc. are important as well as a media presence. There are many means of providing information, and information in an appropriate form must also be available in the museum itself. If we want to perform a decent public service nowadays, the first and closest key to do so is the necessary presence of a museum and museum collections on the World Wide Web. The time of the pandemic has only confirmed the urgency for this. Physical accessibility is also crucial; a necessary step to improve physical accessibility is to inspect buildings in relation to movement, sensory, mental, and intellectual disabilities³. Advances in technology and the use of informatics have expanded the possibilities of museum work too and changed the role and importance of museum work. Also, and especially in the field of digitization. Not only the fact that we are in the 21st century, but especially the time of the COVID-19 has shown how important digitization is. In all areas of operation – administrative, financial, digitization of collections, etc. Last but not least, if we want a register of movable heritage to be established at a national level, the basic condition is that museum inventory books are in digital form, i.e. not scanned old (paper) books, but entered in a computer documentation program. Digitization means, among other things, better accessibility for both professionals and the interested public.

.....

2 Ibis.

3 More details in: Vlasta Vodeb and Rajka Bračun Sova: Museums, publicity, accessibility; Urban Planning Institute of Republic of Slovenia, Ljubljana 2011 and: Mojca Lipec Stopar, Rajka Bračun Sova, Vlasta Vodeb: Accessible Museum – Guidelines for Good Practice, Slovenian Museum Association, Ljubljana, 2009.

Our museum strives for all the above. In the fifth collection of papers, I wrote about the challenges facing the Ptuj Ormož Regional Museum (PMPO). There are not only a few of them, as we are an extremely complex museum. As far as museum collections are concerned, a new and updated collection of historical musical instruments opened in 2020 should be highlighted. Among other things, in the above-mentioned collection of papers, I raised the issue of the castle complex and archaeology. It will not be superfluous to present the activities in these areas recently, especially to reiterate that cultural heritage is a witness to the existence of our community and a foundation for sustainable development. It is also a fundamental component of our public image, our identity and past, and above all, it represents an exceptional scientific, cultural, tourist, and economic potential. Through cultural heritage, PMPO strives to expand its mission and reach every single person with its accessibility. I am convinced that the museum, with its mission, complements the quality of life, and that is why it is essential to properly involve it in the activities of many sectors and areas. The Ptuj Castle is the city of Ptuj's, and its surroundings, largest and most protected brand. In fact, we can only talk about it in superlatives, as it is one of the largest, most powerful, oldest, most beautiful, and most visited castles in Slovenia. It is true, however, that the extraordinary potential of the castle complex remains untapped. If you read articles about the castle and the complex in printed media from decades ago, you come across identical headlines and issues that one can read today. A visitor to Ptuj Castle does not have the opportunity to fully experience the architectural complexity of the castle hill. In the castle complex, a positive shift is represented by a conservation plan, which is still being completed but is the basis for a systematic approach, evaluation of individual components and guidelines for further interventions in the monument of national importance. In archaeology, in recent years, it is worth pointing out the presentation of the original of the fifth Mithraeum at the Mitra Hotel, the renovation of the third Mithraeum, the *At the Heart of Poetovio* exhibition in the stables at Ptuj Castle, the international *Symposium Poetovio and its ager*, which met with an exceptional response from both domestic and international experts. As the beginning of a comprehensive solution to the archaeological issues, I see the intended installation of an open-type archaeological depot at the Museum Square and the presentation

of hitherto inadequately maintained stone exhibits. After ten years, it is clear that the eviction of the archaeological collection from the Dominican Monastery was an example of a practice that shows the consequences which certain decisions can have, and above all that, the reorganization of institutions such as a museum is an extremely sensitive act.

This publication, in which museum collaborators present their work and activities, was financially supported by the Ministry of Culture of the Republic of Slovenia and the City Municipality of Ptuj and was edited by Martin Šteiner. Thank you all, and I wish the readers a pleasant reading.

Dr. Aleksander Lorenčič,
Director of the Ptuj Ormož Regional Museum

IZR. PROF. DR. BORIS KAVUR

Univerza na Primorskem
Fakulteta za humanistične študije Koper
boris.kavur@upr.si

IVA BAČIĆ CIGLAR

Kustodinja arheologinja
Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož
iva.ciglar@pmpo.si

Brengova: Esej o okrasu srednjebronastodobne amforice

UVOD

Pred več kot pol stoletja je obsežni vseslovenski projekt *Arheološka topografija Slovenije* prisilil lokalne raziskovalce, da so zbrali vse do tedaj poznane topografske in zgodovinske podatke o arheoloških najdbah z območja Slovenije. Seveda se moramo zavedati, da je sam koncept izhajal iz razprave oziroma osebnega prepričanja Stanka Pahiča, da je primerno za strokovno in kreativno delo dobro poznati prostor, v katerem deluješ, in njegove arheološke spomenike, s tem pa poznati tudi zgodovino raziskav posameznih kulturnih fenomenov (Pahič, 1968).

Posledično se je ob zaključku projekta, ki je prvič združil slovensko arheologijo, in izidu zbornika *Arheološka najdišča Slovenije* (kot tudi obsežnega prispevka v zborniku *Svet med Muro in Dravo* (Pahič, 1968))

zdelo, da sta prav Pahičeva sistematičnost in vztrajnost razlog, da podatki za Slovenske gorice kažejo prisotnost neizmerne količine arheoloških ostankov. Nikoli prej regija med Dravo in Muro ni bila tako kvantitativno potisnjena v ospredje slovenske arheologije, kar se je odražalo v številnih prispevkih Pahiča v reviji *Varstvo spomenikov*, njegovi popularizacijski dejavnosti arheologije v regionalnih medijih, predvsem pa v njegovem sistematičnem prizadevanju, da bi naredil dostopne svoje terenske dnevnike in topografska opazanja. Kljub temu pa so številni podatki ostali nepreverjeni oziroma regija kljub dolgoletnemu delovanju prej omenjenega ni nikoli v številnih pogledih izplavala v ospredje zanimanja slovenske in mednarodne arheologije. Poleg k številnim pomembnim prazgodovinskim najdiščem in najdbam se je pozornost usmerila predvsem v paradne discipline, med katerimi je osrednje mesto prevzelo preučevanje kulture žarnih grobišč oziroma grobišč ob Dravi. Iz celotne retorike preglednih člankov na začetku zbornika se je pokazalo, da obdobje srednje bronaste dobe prednjači kot najslabše poznano oziroma tisto obdobje, iz katerega so arheološki podatki na območju vzhodne Slovenije najbolj skromni (Pahič, 1975, str. 50).

Tudi v desetletju, ki je sledilo, velika sinteza izpod peresa Staneta Gabrovca ni bila veliko bolj optimistična o interpretativnem potencialu srednjebronzastodobnih najdb. Pri pregledu v IV. zvezku *Praistorije jugoslavenskih zemalja* je kot značilne oblike keramike tega obdobja izpostavil zgolj posode z izboklinami in navedel, da do tedaj skromno poznano keramično gradivo ne dopušča preciznejše kulturne determinacije redkih naselbinskih kontekstov (Gabrovec, 1983, str. 42). Kasneje je v uvodnem besedilu ob objavi rezultatov kolokvija o bronasti dobi v *Arheološkem vestniku* napovedal, da bodo nekatera vprašanja lahko razrešena prav na osnovi ugotovitev sistematičnih izkopavanj naselbine v Olorisu v Prekmurju. Pri tem je tudi opozoril, da se večina najdb s tega območja lahko povezuje z mlajšo žarnogrobiščno virovitiško skupino (Gabrovec, 1989, str. 117).

Ob koncu stoletja je Janez Dular v pregledu stanja poznavanja srednje bronaste dobe še vedno bil prisiljen izraziti, da imamo iz tega obdobja le malo najdb (Dular, 1999, str. 95), vendar se je v naslednjih dveh desetletjih količina poznanega gradiva radikalno spremenila. Ključnega pomena, seveda, za zagon razprav je bila njegova objava ugotovitev izkopavanj v Olorisu (Dular, Šavel in Tecco Hvala, 2002) in primerjalna analiza odkritega gradiva (Dular, 2002).

Poglavitne spremembe oziroma kvalitativni in kvantitativni obrat v razumevanju pretekle poselitve se je zgodil šele v zadnjem času, ko so se pokazali učinki drugega velikega skupnega projekta slovenske arheologije. Takrat je Slovenske gorice presekala trasa današnje avtoceste in nenadoma se je razprla temeljito drugačna poselitvena slika ter v ospredje postavila veliko količino v preteklosti topografsko nevidnih najdišč, ki so poselitveno dinamiko prostora prikazali v popolnoma drugačni luči. In če se je poznavanje katerega obdobja prazgodovine resnično temeljito spremenilo, potem moramo na tem mestu izpostaviti predvsem nove podatke o naselbinah iz bronaste dobe. Poleg več naselbin iz starejše in mlajše bronaste dobe so bile odkrite tudi mnoge srednjebronastodobne. Do tedaj je bila srednja bronasta doba poznana zgolj na podlagi nekaterih gomilnih pokopov in naključnih najdb z višinskih naselbin oziroma sistematičnih raziskav najdišča Oloris (Dular, 2002). Objave najdišč, katerih raziskave so potekale v zadnjem desetletju 20. in prvem desetletju 21. stoletja, pa so pokazale popolnoma drugačno sliko oziroma poselitveno dinamiko (Kavur, 2007). Odrzile so na eni strani izjemno gostoto bronastodobnih naselbin v prostoru, predvsem pa so zaradi sodobnih raziskovalnih terenskih in datacijskih metod omogočile vpogled v trajanje teh naselbin in njihovih faz poselitve. Izkazalo se je, da so ideje o dolgotrajnih poselitvah posameznih lokacij napačne, oziroma da so tradicionalne razprave o kronologiji naselij konceptualno zastarele. Naenkrat so najdišča postala prostorski atraktorji, na katere so se ljudje vedno znova kratkotrajno vračali in tam puščali ostanke svojega delovanja. Pri večini večjih raziskanih bronastodobnih naselij je bilo mogoče rekonstruirati več obdobji poselitve in natančneje ločiti ostanke materialne kulture.

AMFORA

Arheološko najdišče Brengova je bilo odkrito na trasi avtoceste severno od glavne ceste Brengova–Cerkvenjak v osrednjem delu Slovenskih goric. Raziskani so bili ostanki iz prazgodovine in rimskega obdobja, sledi manjše bronastodobne naselbine pa so bile odkrite na severovzhodnem delu raziskanega območja. Ohranjene različne jame, kurišča in ostanke vkopov za nosilne konstrukcije stavb se je dalo rekonstruirati v delno ohranjene tlorise petih stavb. Nekoliko odmaknjeno od naselbine je bil odkrit vkop, pojasnjevan

kot ostanek groba. Žal je bila večina odkritega keramičnega gradiva močno fragmentirana. Na podlagi le redkih odlomkov je bilo mogoče rekonstruirati nekatere oblike loncev, skodel in skled, izpostavimo pa lahko tudi posode na nogi. Okras ostenij je poznan v obliki apliciranih členjenih in nečlenjenih reber, pogost je vrezani okras – gre za motive visečih šrafiranih trikotnikov, cikcak linij in pasov oziroma šrafiranih pasov. Ugotovitve izkopavanj so bile leta 2021 predstavljene v obliki monografije v seriji *Arheologija na avtocestah Slovenije* (Janežič, Ciglar in Žižek, 2021), v kateri je avtorica ostanke datirala v srednjo bronasto dobo (Ciglar, 2021). Žal pa se je v času med izkopavanjem in objavo gradivo premešalo. Eden izmed najbolj reprezentativnih predmetov materialne kulture – amforica, okrašena z vrezanimi ornamenti – se je tako znašla v napačnem kontekstu (Ciglar, 2021). V katalogu je opisana kot posoda iz žganega groba SE 400, kar pa je žal zmotno, saj se je v veliko mlajšem kontekstu nahajal lonček, ki v monografiji sploh ni bil prikazan (Ciglar in Kavur, 2022).

Amforica ima stojno površino, ovalen trebuh in le malo podaljšan vrat. Ustje je kratko in neznatno izvihano. Dva trakasta ročaja se začenjata na ramenu posode in se zaključujeta malo pod ustjem. Rekonstruirana višina posode znaša okoli 18 cm, premer ustja pa 11 cm. Njeno poglavitno značilnost predstavlja, poleg oblike, vrezani okras. Izveden je kot kombinacija vodoravnih in navpičnih črt, visečih in šrafiranih stoječih trikotnikov (Ciglar, 2021, str. 17).

Zgornjo mejo krasnega polja predstavljajo tri vrezane vodoravne črte na vratu posode, ki tvorijo dva pasova in med seboj povezujejo oba ročaja. Pod ročajema, izdelanima s štirimi vrezanimi črtami, visijo štirje vrisani trikotniki. Konica največjega se stika s konico stoječega poševno šrafiranega trikotnika. Zunanji črti obeh trikotnikov sta neprekinjeni – liniji tvorita velik križ oziroma znak v obliki črke X, katere zgornja in spodnja stran sta zapolnjeni z dvema različnima načinoma likovnega polnjenja prostora. Glede na ohranjene dele posode ter njeno simetrično in zrcalno rekonstrukcijo lahko predvidevamo, da je ostenje krasilo šest tovrstnih kompozicij, ki so se nekoliko razlikovale po velikosti. Zdi se, da so bili štirje viseči trikotniki na sprednji in zadnji strani nekoliko širši od visečih trikotnikov pod ročajema.

Na najdišču je bilo odkritih še več na podoben način okrašenih odlomkov keramike. Prednjačijo okras v obliki visečih in stoječih trikotnikov, ki so vpisani ali pa poševno šrafirani, prisotni pa so

tudi okraši vodoravno in poševno šrafiranih pasov oziroma mrež. Vsekakor je kot posebno najdbo v regiji treba omeniti še skledo z okrašenim dnom iz SE 20, ki pa prav tako ne omogoča rekonstrukcije (Ciglar, 2021, str. 137, G104). Žal največja količina tovrstno okrašenih odlomkov ni bila odkrita v jamah, ampak v plasti (SE 700), kjer pa najdbe zaradi fragmentacije ne omogočajo rekonstrukcije celotnih oblik posod.

O OKRASU

Iz same neposredne bližine Slovenije je prve tovrstne amforice z vrezanim okrasom že sredi devetdesetih let objavil László Horváth (1994). V preliminarni objavi naselbinskih kontekstov z najdišč Balatonmagyaród-Hídvégpuszta in hiše z najdišča Gelsesziget jih je uvrstil v okvir Kulture grobnih gomil in datiral v Bd C po srednjeevropski kronologiji (Horvath, 1994, str. 225–226, 4. kép., 7; 5. kép., 7; Kiss, 2007, str. 22).

V slovenski literaturi je na bronastodobni vrezani okras prvi opozoril Janez Dular v razpravi o keramičnem gradivu iz Olorisa, kjer je navedel, da so takšni ornamenti maloštevilni in omejeni večinoma na snope poševnih in ravnih linij ter šrafirane trikotnike (Dular, 2002, str. 159).

Leta 2007 je v zborniku Georg Tiefengraber predstavil novoodkrita bronastodobna najdišča iz avstrijskega dela Štajerske, ki so vsebovala številne z vrezi okrašene odlomke keramike (Tiefengraber, 2007a). Prav tako je v isti knjigi, povzemajoč objave, predstavil predlog kronološke in kulturne delitve srednje- in poznobronastodobnih najdišč obravnavanega območja (Tiefengraber, 2007b). Večji obseg odlomkov keramike, okrašenih z vrezanimi črtami, trakovi in trikotniki, je bil objavljen leta 2009 s skrajnega zahodnega roba Štajerske, z najdišča Šiman pri Gotovljah (Tomažič in Olić, 2009), kjer je tovrstne amforice avtorica prvič prikazala na tipološki tabeli kot poseben oblikovni tip in opisala njihov okras (Tomažič, 2009, str. 20–21).

Razpravo, ki je kot kronološke argumente vključevala tudi navedbe vrezanega okrasa na srednjebronastodobni keramiki, je v diskusiji o kronološki poziciji Olorisa prispevala Biba Teržan. Povezala je najdbe iz najdišč Slovenije, Avstrije in Madžarske, ter na podlagi kulturnozgodovinskih primerjav in absolutnih datacij pokazala, da

vrezani okras z motivi snopov poševnih, vodoravnih in navpičnih črt ter šrafiranih trikotnikov lahko najdemo zgolj na oblikovnem spektru keramike, značilni za »klasično« srednjeevropsko kulturo gomil (Teržan, 2010, str. 154–156). Absolutno kronološko je tovrstne najdbe uvrstila v 15. in 14. stoletje pr. n. št. (Teržan, 2010, str. 157), čeprav je že Tiefengraber pokazal, da bi najdbe na območju avstrijske Štajerske lahko bile še starejše (Tiefengraber, 2007b, str. 98). Drugo, prav tako predvsem kronološko razpravo je leta 2012 prispeval Boris Kavur, ki je na podlagi datacij najstarejše plasti v jarku (SE 164) in številnih keramičnih najdb, okrašenih z vrezi, na najdišču Sodolek v Slovenskih goricah pokazal, da lahko morda najstarejše kontekste s tovrstnimi najdbami datiramo že v 17. stoletje pr. n. št. (Kavur, 2012, str. 76–79).

Objave raziskanih bronastodobnih najdišč s keramiko, okrašeno z vrezi, so si sledile v zadnjem desetletju – prva je bila Podsmreka pri Višnji Gori v osrednji Sloveniji (Murgelj, 2013), sledili so ji Sodolek (Kavur, 2018) in Pod Grunti - Pince (Kerman, 2018) ter Bregova (Janežič, Ciglar in Žižek, 2021) in Malečnik (Kramberger, 2021) z vzhoda. Ponovno se je pri objavi gradiva iz Bregove vrezani ornamentiki posvetila Iva Ciglar, ki pa se je prav tako omejila na navajanje primerjav za posamezne elemente okrasa in datacije primerjav (Ciglar, 2021, str. 18–19).

Danes lahko zaradi količine objavljenih najdb z območja vzhodne Slovenije opazujemo vsaj pet najdišč z večjim številom in še vsaj pet najdišč z manjšim številom odlomkov z vrezi okrašene srednjebronastodobne keramike. Kljub številčnosti je izdelava vrezanih okrasov na keramiki omejena na redke osnovne likovne elemente – redke vbode, predvsem pa črte in trikotnike, ki sestavljajo kompleksnejše geometrične kompozicije. Črte tvorijo vodoravne in navpične črte, snope črt in trakove, ki so včasih navpično ali poševno šrafirani, včasih pa zapolnjeni z okrasom v obliki črke V. Trikotniki pa sestavljajo dve kompleksnejši obliki – vrisane in šrafirane trikotnike. Ti tvorijo samostojne, a kompleksnejše kompozicije, ki so v vizualni umetnosti ključni elementi za prikazovanje dimenzije – na podoben način se odražajo tudi na okrašeni keramiki. Kljub podobni obliki s svojim okrasom ustvarjajo različne vizualne učinke. Vrisani trikotniki, ki se v notranjosti manjšajo, ustvarjajo učinek globine – direktno nagovarjajo naš izšolani pogled na triangularno vizijo, kjer zmanjševanje ter stikanje v točki v sredini pričara učinek globine.

SLIKA 1

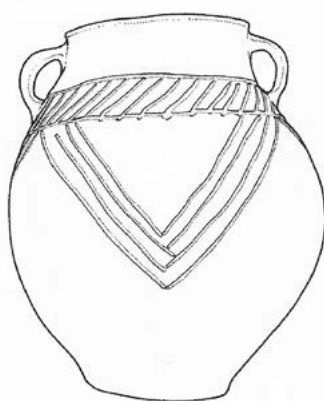
Amforica iz Bregove
(povzeto po Ciglar,
2021, str. 145, G 151)

Na drugi strani pa šrafirani trikotniki ustvarjajo drugačen vizualni učinek – s široko bazo dajejo vtis stabilnosti in šrafirane linije vodijo pogled iz ene v drugo stran, ustvarjajo učinek ponavljanja, ki se kljub koničasti obliki ne zaključuje v sami konici. Zaradi svoje polnosti vizualno oblike skoraj plastično izstopajo s površine.

Kljub dejstvu, da izrazita fragmentacija najdb omogoča rekonstrukcijo le redkih oblik posod, na območju vzhodne Slovenije med okrašenim posodjem količinsko izstopajo prav manjše trebušaste amforice. Gre za oblike, ki so kot neokrašene pogoste na številnih najdiščih. Amforico iz Bregove pa lahko glede na izdelavo in motiv okrasa primerjamo še se podobnima iz omenjenih Geleszigeta na Madžarskem in Šimana pri Gotovljah.

Tako okras amforice iz Bregove (Ciglar, 2021, str. 17, str. 145) (Sl. 1) v kombinaciji z njeno obliko ustvarja celo serijo vizualnih učinkov. Vodoraven trak jasno loči okrašeno telo od neokrašenega vratu, preko katerega se zgolj vzpenjata funkcionalna ročaja – pravzaprav loči med sabo dva oblikovno simetrična elementa, iz katerih je sestavljena posoda. Vbočen cilindrični vrat je simetričen od traku do ustja, izbočeno sodčasto telo pa je simetrično od traku do stojne površine. Viseči trikotniki se spuščajo z zoženega vratu in v zgornjem delu posode ustvarjajo učinek, ki je v nasprotju z obliko posode. Ko se posoda razširi, okras pa ustvarja učinek globine, se še bolj pogreza v materialnost posode in ustvarja učinek plastičnosti, ki ga v resnici na popolno zaobljeni površini ni. Nasprotno pa se od stojne površine dvigajoči se trikotniki kljub skritosti pod trebuhom širijo v prostor in ustvarjajo vizualni učinek težke ter stabilne osnove

SLIKA 2

Amforica iz
Geleszigeta (povzeto
po Horváth, 1994,
str. 225, 4. kép., 7 in
Dular, 2002, str. 185,
Sl. 25, 1)

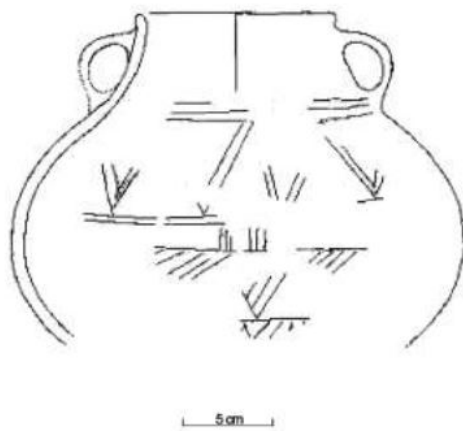
posode. Prav na sredini trebuha se v točki stika obeh trikotnikov srečata dva različna vizualna koncepta: na mestu simetrije keramične forme, izhajajoče iz popolno ovalne oblike trebuha, se okras, ki ustvarja izstopajoči učinek, prevesi v tistega, pogreznjenega v globino. Stik obeh trikotnikov deluje tako kot osrednja točka okrasa celotne posode, točka, ki privlači pozornost in od koder izdelani okras opazovalca vodi po kompleksni poti prepoznavne okrasa navzgor in navzdol po posodi.

Upoštevajoč ohranjeno lahko domnevamo, da se okrasni elementi v obliki klepsidre, sestavljeni iz dveh različno okrašenih trikotnikov, simetrično ponavljajo šestkrat okoli posode – pod obema ročajema, dvakrat na sprednji in dvakrat na zadnji strani. Zaradi minimalne okrašene površine na točki stika obeh trikotnikov so med posameznimi elementi preko osrednjega dela trebuha vrezani trak iz dveh črt in z njim zapolnjen večji neokrašeni prostor na vizualno najbolj izstopajočem delu posode. S tem so praznemu prostoru vdahnili plastičnost in trak s svojo vzporednostjo črt vključili v kompozicijo kot vezni element, ki povezuje zgornji in spodnji del trebuha posode.

Okras na amforici iz Geleszigeta (Horváth, 1994, str. 225, 4. kép., 7) (Sl. 2) je bolj reduciran kot tisti na amforici iz Bregove. Kljub podobni obliki posode je njeno ustje manj izvihano in zato je tudi njena simetričnost manj izrazita. Vrat pa ni samostojen element, ampak samo nekoliko preveč podaljšan del zgornjega dela telesa posode. Ponovno neokrašen vrat in okrašeno telo posode loči trak, izdelan z dvema vrezanima črtama. Tokrat je trak nekoliko širši, v

SLIKA 3

Amforica iz Šimana
pri Gotovljah
(povzeto po Tomažič,
2009, str. 137, G 373)

celoti okrašen s poševnimi vrezanimi črtami, ki ustvarjajo vizualni učinek konstantnega gibanja ornamenta – vrtenja posode. Poglavitni okrasni element v obliki visečih trikotnikov se tokrat ponovi zgolj dvakrat – enkrat na sprednji in enkrat na zadnji strani posode.

Tudi tukaj je izdelan iz štirih vrisanih trikotnikov, ki pa so veliko večji in širši, pravzaprav kraki trikotnikov povezujejo ročaja. Zaradi velikosti vrh trikotnikov presega najširšo točko trebuha in se spušča na spodnjo stran posode. Učinek globine jih še globlje spušča pod vizualno najbolj izpostavljeni del posode, vendar zaradi prostorsko omejenega okrasa ostaja večji del posode neokrašen.

Amforica iz Šimana pri Gotovljah (Tomažič, 2009, str. 21, str. 137, G 373) (Sl. 3) je še najbolj fragmentirana, toda ohranjeni deli omogočajo rekonstrukcijo oblike posode in njenega okrasa. Dve vodoravni črti, ki povezujeta spodnji del ročajev, ločita neokrašeni vrat posode od bogato in kompleksno okrašenega telesa. V tem primeru je vrat konično zožen in ustje ravno, tako da je zgolj veliko bolj ovalno oziroma trebušasto telo simetrično od traku do stojne površine. S traku na vratu se spušča serija visečih trikotnikov. Motiv treh vrisanih trikotnikov se ponovi verjetno desetkrat. Na podlagi ohranjenega lahko domnevamo ponovitev štirikrat na sprednji in štirikrat na zadnji strani ter, najverjetneje, tudi dvakrat pod ročajema. Konice trikotnikov se tokrat zaključujejo na vodoravnem traku, vrezanem z dvema črtama. Ta tvori zgornjo obrobo praznega pasu, ki se nahaja na sredini trebuha posode in je na (verjetno) osrednjem delu posode šrafiran z nekaj navpičnimi črtami. S spodnje strani traku se spuščajo viseči šrafirani trikotniki, ki pa so tokrat manjši in krajši ter ne segajo

do stojne površine. Pravzaprav segajo zgolj do druge vodoravne črte, ki deli na polovico spodnjo stran posode. Pod njo so ponovno viseči šrafirani trikotniki, postavljeni naključno in ne simetrično na trikotnike iz zgornje vrste.

NA KONCU

Danes se v arheologiji bolj kot kadarkoli prej zavedamo, da estetike predmeta ne moremo razkriti s sodobno oceno njegove lepote. Ta je namreč vedno bila kulturno specifična in je današnjemu opazovalcu žal nedoumljiva. Zatečemo se lahko bolj k prepoznavanju specifične estetike, ki so jo v svojem delu umetniki v določenem času in prostoru izdelovali oziroma reproducirali – gre za prepoznavanje ponavljajoče se oblike in okrasa oziroma za prepoznavanje kreativnega potenciala in inovativnosti, ki so ju lahko pokazali starodavni mojstri s kombinacijo osnovnih oblik in okrasov. V našem primeru za kombinacije osnovnih likovnih elementov, kot so črte, trikotniki in tudi prazni prostori med njimi. Dalje gre za oblikovanost negativnih, to je neokrašenih prostorov na posodi in posledično za razmerja med okrašenimi ter neokrašenimi deli in za načine njihove uporabe. To pomeni, da moramo v naši oceni opazovati, kako so bili mojstri sposobni sestavljati posamezne elemente v kompleksne kompozicije, jih razvrščati po površini posode glede na njihovo uravnoteženost (simetrično ali asimetrično postavitve okrasov), ritmično variacijo (ponavljanje ali zamenjevanje elementov, ki ustvarjajo vzorce in učinke globine), proporce (različna velikostna razmerja med upodobljenimi motivi), dominanco (vizualno težo, ki usmeri oko na prvo točko, s katere opazovalec začne opazovati okras) in samo vizualno enotnost okrasa (Sofaer, 2015, str. 59). Seveda je tak pristop podoben tradicionalni arheološki opredelitvi sloga. Vendar gre tu bolj za teorijo vizualne percepcije, ko se v kompoziciji ocenjujejo razmerja med obliko in okrasom, med celoto in posameznimi deli, ki jo sestavljajo (Behrens, 1998).

Upoštevaajoč navedene kriterije in primerjajoč vse tri amforice lahko zelo hitro postavimo na piedestal kreativnost mojstra, ki je izdelal in – domnevno – okrasil amforico iz Bregove. Ustvaril je obliko posode, ki je sestavljena iz dveh različno velikih, toda v svoji obliki simetričnih in v razmerjih uravnoteženih elementov – vratu in telesa posode. Iz spektra okrasnih elementov je izdelal kompozicijo,

kjer sta dve osnovni obliki okrašenih trikotnikov logično povezani, se prelivata ena v drugo in tvorita kompleksni motiv, simetrično postavljen na ostenje posode, pri čemer še ustvarjalno inkorporira položaj obeh ročajev. Element dveh trikotnikov se potem pravilno ritmično ponavlja na ostenju posode ter ustvarja učinke globine in teže. Prav tako je izdelovalec uravnoteženo uporabil proporce, saj je upodobil oba trikotnika enako velika in tako umestil njuno stičišče na trebuh posode ter s tem tudi ustvaril v kompoziciji in celotnem okrasu dominantno točko. Vendar ne gre za točko z učinkom teže, temveč zaradi bežnosti stika prav nasprotno – uspel je ustvariti lahkotno, skoraj fluidno mesto, s katerega pozornost zdrsi po površini posode ter zaobjame vizualno enotnost oblike in motivov, ki jo pokrivajo.

Pri obravnavi umetnosti v prazgodovini smo navajeni pozornost posvečati redkim, izjemnim in večinoma iz kovine izdelanim predmetom. Včasih našo pozornost pritegnejo še večje oziroma večinoma v grobovih odložene ter namensko bolj izdelane in okrašene posode. Naselbinska keramika, ki sicer tvori večino najdb, pa predstavlja zgolj predstavitev oblikovnih variacij posameznih tem, ki naj bi zaznamovale krajša časovna obdobja preteklosti. Opisi okrasov so večinoma iztrgani iz konteksta, dekonstruirani oziroma odtujeni s posode, na kateri so, tehnično opisani in zasuti s formalnimi primerjavami. V pričujočem članku sva želela pokazati nekoliko drugačen pristop. Na podlagi odlomkov in rekonstrukcije manjše okrašene amforice iz Brengove sva poskušala predstaviti, da izjemnost najdb in hierarhizacija pomena naselbine, rekonstruirana iz njene lege, strukture in velikosti, ne gresta vedno skupaj. Včasih lahko tudi naključno raziskane in manj pomembne naselbine skrivajo izdelke lončarja, ki je bil, upoštevajoč kompleksnost svojih izdelkov, izjemen umetnik obrtnik v svojem času. Umetnik, ki je bistveno prispeval k našemu poznavanju srednjebronastodobne obrti, estetike in umetnosti.

ZAHVALA

Zahvaljujeva se Martini Blečić Kavur za njeno potrpljenje, pripombe in kritike, brez katerih besedilo ne bi moglo nastati, in tudi za njegovo likovno opremo. Predvsem pa se želiva zahvaliti Ivanu Žižku, izkopavalcu Brengove, ki nama je omogočil obdelavo in revizijo gradiva. Prispevek je nastal na podlagi raziskav, sofinanciranih iz

projekta ARRS J6-9363 »Skupnosti mrtvih, družbe živih. Pozna bronasta doba vzhodne Slovenije«.

LITERATURA

- Behrens, R. 1998. Art, Design and Gestalt Theorie. Leonardo 31 (4), str. 299–303.
- Ciglar, I., 2021. Prazgodovina. V: M. Janežič, I. Ciglar, I. Žižek *Bregova*. Arheologija na avtocestah Slovenije 87, Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2017, str. 9–20.
- Ciglar, I., Kavur, B., in press. Bregova. Najstarejši žarnogrobišni pokop v Slovenskih goricah. V: M. Blečič Kavur, B. Kavur, ur. *Od morja do morja. Življenje in smrt v pozni bronasti dobi med Panonskim in Jadranskim morjem*. Koper, Založba Univerze na Primorskem, 2022.
- Dular, J., 2002. Dolnji Lakoš in mlajša bronasta doba med Muro in Savo. V: J. Dular, I. Šavel, S. Tecco Hvala, *Bronastodobno naselje Oloris pri Dolnjem Lakošu*. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 5, Ljubljana: Založba ZRC, 2002, str. 13–139.
- Dular, J., Šavel, I., Tecco Hvala, S., 2002. Oloris pri Dolnjem Lakošu. V: J. Dular, I. Šavel, S. Tecco Hvala, *Bronastodobno naselje Oloris pri Dolnjem Lakošu*. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 5, Ljubljana: Založba ZRC, 2002, str. 143–228.
- Gabrovce, S., 1983. Srednje brončano doba. V: A. Benac, ur. *Praistorija jugoslovenskih zemalja IV*, Bronzano doba. Sarajevo: Centar za balkanološka ispitivanja ANUBiH, str. 40–51.
- Gabrovce, S., 1989. Bronasta doba v Sloveniji – stanje raziskav in problemi. Arheološki vestnik 39–40, str. 15–126.
- Horváth, L., 1994. Adatok Délnyugat-Dunántúl későbronzkorának történetéhez. Zalai múzeum 5, str. 219–235.
- Janežič, M., Ciglar, I., Žižek, I., 2021. *Bregova*. Arheologija na avtocestah Slovenije 87, Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Kavur, B., 2012. Sodolek: još jedno nalazište s prijelaza srednjeg u kasno brončano doba. Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 29, str. 135–153.
- Kavur, B., 2018. *Sodolek*. Arheologija na avtocestah Slovenije 54, Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Kerman, B., 2018. *Pod Grunti – Pince pri Pincah*. Arheologija na avtocestah Slovenije 55, Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Kiss, V., 2007. The Middle Bronze Age in the western part of Hungary (An overview). V: G. Tiefengraber, ur. *Studien zur Mittel- und Spätbronzezeit am Rande der Südostalpen*. Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie Band 148, Bonn: Verlag Dr. Rudolf Habelt, str. 15–35.
- Kramberger, B., 2021. *Malečnik*. Arheologija na avtocestah Slovenije 89, Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Murgelj, I., 2013. *Podsmreka pri Višnji Gori*. Arheologija na avtocestah Slovenije 42, Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Pahič, S., 1962. Arheološka topografija Slovenije: navodila. Argo 1, str. 93–120.
- Pahič, S., 1968. K pr edoslovenski naselitvi Slovenskih gor in Pomurja. V: V. Vrbnjak, ur. *Svet med Muro in Dravo*. Maribor: Založba Obzorja, 1968, str. 158–255.
- Pahič, S., 1975. Obdobje bronaste dobe. V: *Arheološka najdišča Slovenije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1975, str. 51–55.
- Sofaer, J., 2015. *Clay in the Age of Bronze. Essays in the Archaeology of Prehistoric Creativity*. New York, Cambridge University Press.
- Teržan, B., 2010. Diskusijski prispevek o srednji bronasti dobi v Prekmurju. Zbornik soboškega muzeja 15, str. 151–171.
- Tiefengraber, G. (ur.), 2007a. *Studien zur Mittel- und Spätbronzezeit am Rande der Südostalpen*. Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie Band 148, Bonn: Verlag Dr. Rudolf Habelt.
- Tiefengraber, G., 2007b. Zum Stand der Erforschung der Mittel- und Spätbronzezeit in der Steiermark. V: G. Tiefengraber, ur. *Studien zur Mittel- und Spätbronzezeit am Rande der Südostalpen*. Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie Band 148, Bonn: Verlag Dr. Rudolf Habelt, Bonn, 2007, str. 67–113.
- Tomažič, S., 2009. Keramika. V: S. Tomažič, S. Olič, Šiman pri Gotovljah. Arheologija na avtocestah Slovenije 9, Ljubljana, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2009, str. 19–36.
- Tomažič, S., Olič, S., 2009. Šiman pri Gotovljah. Arheologija na avtocestah Slovenije 9, Ljubljana, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

BRENGOVA: ESSAY ON THE DECORATION OF THE MIDDLE BRONZE AGE AMPHORA

Most of the prehistoric settlements dating back to the Middle Bronze Age that has been published in the area of eastern Slovenia were in the last two decades. Our knowledge of material culture has increased and enabled us to identify many typological characteristics of ceramic vessels and how they were decorated. Among these findings are small, though still of culturally historical significance and important for the understanding of the use of the artistic expression of the potters of the time, remains of a group of pottery decorated with incisions. They contain decoration consisting of lines, bundles of lines, strips, and drawn and hatched triangles that form various combinations of complex motifs. A short paper will be devoted to the presentation of three amphorae decorated with incisions. On all three, as the main motif, incisions of hanging triangles descend from the neck of the vessel, and among them, according to the complexity of the motifs, the vessel discovered in the Middle Bronze Age settlement Brengova in Slovenske gorice stands out with its balance and rhythmicity of images and their symmetry.